

Herstelacademies

Voorstel tot doorontwikkeling

LPGGz, 2 september 2014

Achtergrond

Het Plan van Aanpak voor de behandeling, begeleiding en ondersteuning van ernstige psychische aandoeningen (Phrenos in opdracht van het BA GGZ, 2014), beveelt aan om landelijk in te zetten op het doorontwikkelen van regionale herstelacademies. Herstelacademies, in Nederland ook wel zelfregiecentra genoemd, stellen mensen met ernstige psychische aandoeningen in staat om inzicht te verwerven in hun eigen individuele wensen en mogelijkheden en de wijze waarop hier aan tegemoet kan worden gekomen. Op basis hiervan wordt op de individuele maat gericht aansluiting gezocht bij zorg- en welzijnsarrangementen, bij sociale en maatschappelijke participatiemogelijkheden. Een op de persoonlijke behoefte afgestemd gebruik van (specialistische) ggz en welzijnsvoorzieningen, evenals zelfmanagement, worden hierdoor bevorderd.

Mensen met ernstige psychische aandoeningen zelf en ervaringsdeskundigen hebben een bepalende rol in deze centra, opdat de focus op de eigen wensen en mogelijkheden van de deelnemers gegarandeerd is. LPGGZ onderschrijft dat een doorontwikkeling -, en het streven naar een landelijke dekking van -, de Nederlandse herstelacademies goede kansen biedt om de ambities/dromen van cliënten waar te maken, hetgeen aansluit op het streven van de GGZ-partijen in het kader van het Bestuurlijk Akkoord.

Leidende visie: herstel, zelfregie en empowerment

De ervaringen vanuit de herstel-/cliëntenbeweging leren dat mensen met ernstige psychische ontwrichting met zelfhulp en in contact met ervaringsdeskundigen openingen vinden naar herstel en naar de betekenis van hun ervaringen. Van daaruit komen wensen, kwaliteiten van de deelnemer en de werkelijke hulpvraag scherper in beeld. GGz-behandeling, zorg en ondersteuning sluiten hierdoor beter aan op individuele hulpbehoeften, het realiseren van de persoonlijke doelen en faciliteren hierdoor het individuele herstelproces.

Herstel gaat over het opbouwen van een zinvol en bevredigend leven, gedefinieerd door de persoon met een ernstige psychische aandoening zelf, het liefst met zo min mogelijk symptomen en beperkingen. Mensen met ernstige psychische aandoeningen hebben dezelfde levenswensen als andere burgers, maar verkeren doorgaans in een nadelige positie om hun wensen te realiseren. Zo zijn er forse achterstanden in lichamelijke gezondheid, behandeling, veiligheid, inkomen, arbeid en relaties.

Mensen met ernstige psychische aandoeningen onderstrepen de noodzaak van op het individu toegespitste ondersteuning om deel te kunnen nemen aan de samenleving. Dit vraagt om het best mogelijke, en optimaal toegankelijke, aanbod van herstelfacilitering, coaching, behandeling, begeleiding, rehabilitatie, en bevordering van maatschappelijke participatie en acceptatie. Uit deze visie volgt dat mensen met ernstige psychische aandoeningen en hun naasten, een belangrijke sturende rol krijgen in het aanbod, als consument én als producent van de benodigde herstelfacilitering en coaching en in de behandeling, begeleiding en ondersteuning.

Herstelacademies

Mensen met een achtergrond van (ernstige) psychische problemen hebben, zoals hiervoor gesteld, (forse) achterstanden op meerdere levensterreinen. Dit maakt het noodzakelijk dat ondersteuning geboden wordt vanuit een samenhangend zorg- en welzijnsarrangement. De stem van de mensen om wie het draait en hun naasten moet hierin duidelijk worden gehoord, juist ook omdat de wensen, behoeften en mogelijkheden sterk individueel bepaald zijn en per persoon fors kunnen verschillen. Om deze reden zijn herstelacademies/zelfregiecentra van groot belang. Doordat zij niet gebonden zijn aan één zorgaanbieder en aan één aanbodgestuurd perspectief kan de ruimte gecreëerd worden voor deelnemers om zelf uit te vinden wat het beste bij hen past (persoonsgerichte behandeling, -zorg, -ondersteuning, -facilitering).

In het Verenigd Koninkrijk is deze ontwikkeling al vanaf de jaren tachtig in gang gezet, gestimuleerd door de landelijke overheid (Sainsbury Centre, Shepherd e.a., 2008). In verschillende regio's kunnen mensen met ernstige psychische aandoeningen er hun herstel- en belangenbehartigende activiteiten vanuit hun eigen *recovery college* ontplooien. Behalve in het Verenigd Koninkrijk bestaan deze colleges ook op sommige plaatsen in Italië en de Verenigde Staten. Deze *recovery colleges* ('herstelacademies') behelzen een educatieve benadering van ondersteuning bij herstel en re-integratie. Mensen uit de doelgroep zien deze *colleges* als een belangrijk middel om de competenties te ontwikkelen die nodig zijn in hun streven naar volwaardig burgerschap. Onderzoek naar de effectiviteit van deze *college*-aanpak heeft de toegevoegde waarde onderbouwd. (Slade e.a., 2014) Daarnaast is de effectiviteit van de beoogde activiteiten, waaronder coproductie en het ondersteunen van zelfmanagement door opleiding al stevig wetenschappelijk onderbouwd.

Deelnemers worden geïnspireerd om zelf in kaart te brengen wat hun wensen en behoeften zijn om op weg te gaan naar een door hen zelf als betekenisvol ervaren leven. Een herstelacademie biedt onder andere plaats aan zelfhulp (bv. herstelgroepen en cliëntgestuurde rehabilitatie), bieden trainingen (WRAP-facilitators, cursussen ervaringsdeskundigheid), en ondersteunen participatie (bv. antistigma-activiteiten). Deze voorziening maakt als netwerkpartner onderdeel uit van het totale ondersteuningsaanbod in de regio en heeft als specifieke functie de competenties van deelnemers te vergroten m.b.t. zelfmanagement en het optimaal benutten van onderdelen van het beschikbare regionale behandelings- en ondersteuningsaanbod, aansluitend op de individuele behoeftes.

Nadrukkelijk wordt de samenwerking met partners, mede in het kader van de WMO gezocht (o.a. ten behoeve van wonen, werk, scholing, sociale – en maatschappelijke participatiemogelijkheden). Uitstroom uit F-ACT en andere tweedelijnsfuncties hoeft niet uitsluitend naar de eerste lijn en het sociale wijkteam te gaan, maar kan mede lopen in de richting van een herstelacademie. Ter voorkoming van misverstanden: participatie van cliënten en ervaringsdeskundigen in de Ggz-instellingen blijft ook heel nodig. In voorkomende gevallen krijgen deze juist vanuit de herstelacademies een sterke impuls. Bijvoorbeeld doordat herstelacademies als uitvalsbasis dienen voor ervaringswerkers bij GGz-zorgaanbieders.

Een Programma van Eisen

Zoals omschreven, hebben de herstelacademies een belangrijke rol in *bonding* en *bridging*; gesterkt door herkenning, erkenning en uitwisseling van ervaringskennis de brug slaan naar voor de deelnemer relevante externe partijen en instanties.

Op basis van de beschikbare kennis en ervaring hiermee, zullen de herstelacademies in ieder geval een aantal eigenschappen moeten hebben, te weten:

- Principes van herstel en zelfregie vormen de basis en zijn leidend;
- Inzet van gekwalificeerde ervaringsdeskundigen is een must;
- Een 'open' karakter; de herstelacademie is present voor alle mensen met een (ernstige) psychische aandoening en hun behoeften op alle levensterreinen in de regio.
- Naastbetrokkenen participeren ook in de herstelacademie en hebben een belangrijke positie;
- De herstelacademie onderhoudt de samenwerkingsrelatie met de voor deelnemers belangrijke GGz-, gemeentelijke Wmo-partners en andere relevante actoren (m.b.t. wonen, werk, scholing, etc.) in de regio;
- De onafhankelijkheid van het initiatief is geborgd ten opzichte van zorg-/welzijnsorganisaties opdat het herstel-/cliëntperspectief leidend blijft.

Dit Programma van Eisen kan in een later stadium met alle stakeholders nog worden aangevuld, bijvoorbeeld door middel van de methode van concept-mapping of een Delphi-aanpak.

Aansluiten bij de lopende initiatieven

Voortgekomen uit de Ggz-cliënten- en -familiebeweging kent Nederland een rijke schakering aan cliënten- en familie-initiatieven, cliëntensteunpunten, regionale cliëntenorganisaties. Vanuit deze (onafhankelijke) en soms kleinschalige 'herstel/zelfregiecentra' worden burgers ondersteund om sociale en maatschappelijke rollen te behouden en/of te herwinnen, al of niet met daarnaast hulp van reguliere professionals. Deze centra bieden een uitstekend vertrekpunt voor doorontwikkeling tot volwaardige herstelacademies in de respectievelijke regio's.

Voorbeelden van potentiële herstelacademies	
Zelfregiecentrum Venlo	www.zelfregiecentrum.nl/
Zorgvragers Organisatie GGZ Midden Holland - Gouda	www.zogmh.nl/
Kompassie – Den Haag	http://www.kompassie.nl/
Door & Voor Den Bosch	https://www.dooreenvoor.nl/
Stichting AanZet Leeuwarden	www.stichtingaanzet.nl/
STIP GGz Flevoland	http://www.stip-flevoland.nl/
RCO De Hoofdzaak Hoorn	http://www.rcodehoofdzaak.org/
Focus Zwolle	http://www.focuszwolle.nl/
Zelfregiecentrum Nijmegen	http://www.zrc-nijmegen.nl/

Deze centra werken veelal op basis van het principe van halen en brengen, waarbij deelnemers zowel afnemers als verleners zijn van de dienstverlening. Deelnemers in deze herstel-/zelfregiecentra worden gefaciliteerd om zelf de regie over hun leven te hernemen. Met de onafhankelijke Crisiskaart geven cliënten zelf aan op welke wijze het best kan worden geïntervenieerd bij een mogelijke crisis. Er worden trainingen, cursussen, opleidingen verzorgd. De cursus "Herstellen doe je zelf", "Werken met eigen ervaring", het opstellen van een WRAP (Wellness Recovery Action Plan), opleidingen tot ervaringswerker, Shared Decision Making; zijn hiervan enkele voorbeelden. Deelnemers worden geïnspireerd om zelf in kaart te brengen wat hun wensen en behoeften zijn om op weg te gaan naar een door hen zelf als betekenisvol ervaren leven.

Betaald werk, werkintegratietrajecten, het optreden als ambassadeur, het geven van voorlichting, het verstrekken van beleidsadviezen vanuit cliëntenperspectief, het verzorgen van cursussen en trainingen (b.v. 'cliënten trainen ambtenaren'); zijn voorbeelden van werkzaamheden die sterk bijdragen aan zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld.

Deze herstel-/zelfregiecentra vormen ook de uitvalsbasis voor ervaringswerkers in FACT-teams, in sociale wijkteams, bij Huisarts/POH, de BasisGGz en de Gespecialiseerde GGz.

In navolging van de ggz-cliënten-/familiebeweging zijn de afgelopen jaren ook vanuit zorgaanbieders initiatieven ontstaan om herstelcentra te ontwikkelen.

Deze initiatieven leggen verschillende accenten.

- De Herstelacademie Markieza in Eindhoven richt zich vooral op het ontplooiën van herstelactiviteiten en opleidingen in ervaringsdeskundigheid.
- Het Centrum Herstel en Ervaringsdeskundigheid van GGz Breburg werkt samen met een groot aantal ketenpartners in coöperatieverband aan de verbreding van de activiteiten.
- Het Bureau Herstel van Lister (voorheen SBWU) opent binnenkort in Utrecht de deuren van een Clubhouse voor Herstel en cliëntinitiatieven.

In de Werkplaats Herstelondersteuning hebben deze initiatieven, die vaak sterk gelieerd zijn aan een GGz-zorgaanbieder, de afgelopen jaren hun kennis kunnen delen en vergroten.

De potentie van genoemde zelfregie-/herstelcentra wordt nog niet optimaal benut. De positie van mensen met ernstige psychische aandoeningen en hun familie of naastbetrokkenen verdergaand worden versterkt en gestimuleerd met de (door-)ontwikkeling van regionale herstelacademies en het zorgdragen voor een landelijke dekking. In deze herstelacademies kan worden gewerkt aan verschillende doelen:

- 1) Bevorderen van herstel, zelfregie en participatie (o.a. werk en scholing)
- 2) Het versterken van het aanbod van zelfhulp
Bv. 'Herstellen doe je zelf', 'Wellness Recovery Action Plan' (WRAP),
Herstelwerkgroepen, 'Werken met Ervaringskennis', Alcoholics Anonymous(AA)12-stappen programma's, etc.
- 3) Het empoweren van deelnemers m.b.t. het (onderhandelings-)gesprek met ggz-behandelaren, zorgverleners (Shared Decision Making) en professionals op het gebied van welzijn (wonen, werk, scholing, etc.).
- 4) Individuele en collectieve belangenbehartiging op basis van ervaringskennis op de gebieden van zorg en welzijn.
- 5) Het werken aan innovaties in de zorg en welzijn m.b.t. herstelfacilitering(inclusief onderzoek en opleiding),
- 6) Facilitering van participatie (bv. Kwartiermaken, antistigma activiteiten, reïntegratietrajecten),
- 7) Fungeren als netwerkpartner binnen de bestaande regionale samenwerking gericht op integrale zorg en ondersteuning; spin in het web.

Met een landelijk kwaliteitsprogramma dat de ontwikkeling en samenhang stimuleert, kunnen de regionale ontwikkelingen verder kunnen worden versterkt.

Voorstel landelijk project ter doorontwikkeling regionale herstelacademies

Doel van huidig voorstel is om de ontwikkeling van regionale herstelacademies landelijk te bevorderen door middel van ondersteuningsmodules (alle centra) en concept-ontwikkeling (pilots). Hier wordt als volgt inhoud aan gegeven:

- 1) Door een ondersteuningsplan op te stellen om de (door-)ontwikkeling van herstelacademies te stimuleren. Het plan zal modulair opgebouwd worden zodat zelfregie-/herstelcentra gefaseerd en op bij hen passende wijze aan de slag kunnen. De ondersteuningsmodules zijn toegankelijk voor alle centra.
- 2) Door een viertal pilots te selecteren en faciliteren, die zich op basis van een gestructureerd programma de komende jaren willen gaan (door-)ontwikkelen tot regionale herstelacademie (concept ontwikkeling). Bij de selectie van de pilotinitiatieven is diversiteit in centra en geografische spreiding van belang. Deze pilots zullen worden ondersteund in het uitbouwen van hun activiteiten en expertise (bv. door middel van training en advies).
- 3) Door deze pilotregio's gedurende 2 jaar te volgen middels een programma-evaluatie en daaruit succesfactoren te destilleren. Daarvoor zullen de doelen die binnen twee jaar met de herstelacademies worden beoogd, aan de start van de evaluatie nader worden uitgewerkt en vastgelegd. Daarbij valt te denken aan het bereik en diversiteit van cliënten, beoogd - en gerealiseerd aanbod, externe verbindingen etc.
De tussentijdse resultaten zullen na een jaar gedeeld worden op een invitational conference, zodat al tijdens het onderzoek van de bevindingen geprofiteerd kan worden (proefimplementatie).
- 4) Door een landelijke 'lerend netwerk' op te zetten, bestaande uit betrokkenen uit de pilots, vertegenwoordigers van landelijke brancheverenigingen en beroepsorganisaties (o.a. LPGGZ, GGZ NL, VNG, ZN, NVvP, NIP, NVVP, LVE), en inhoudelijk experts. Deze leergroep komt regelmatig bijeen en kan dienen als een klankbord voor de verdere opzet en uitwerking van project, de interpretatie van de resultaten en de bredere randvoorwaarden die nodig zijn om de herstelacademies verder te ontwikkelen. Ook kunnen de deelnemers onderlinge ervaringen uitwisselen en advies inwinnen.

Het project wordt uitgevoerd door het LPGGZ in samenwerking met Kenniscentrum Phrenos.

LPGGZ is eindverantwoordelijk voor het gehele project en tevens verantwoordelijk voor de opstelling en uitvoering van het stimuleringsplan en het ontwikkelprogramma (ook in de pilotregio's). Phrenos is verantwoordelijk voor de opstelling en uitvoering van de programma-evaluatie.

Uitgangspunt van de samenwerking is dat het project, tijdens de programma-evaluatie, bijdraagt aan de ontwikkeling van de herstelacademies. Het onderzoek is kwalitatief en procesgericht en betreft zgn. 'participerend onderzoek'. Tijdens de looptijd kan naar aanleiding van de resultaten indien nodig worden bijgestuurd. Er worden kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt (o.a. participerende observatie en diepte-interviews) waarbij analyse en reflectie met deelnemers is geïntegreerd. Er wordt geen oordeel geveld over het succes van de deelnemende pilotregio's. Het gaat niet om goed of fout of om projecten te 'vergelijken'. Het doel van het onderzoek is om al doende te leren van de verschillende initiatieven in het land en via kruisbestuiving van elkaar te leren.

Opzet en uitvoering

Binnen het project wordt rekening gehouden met de diversiteit aan pilots en regio's qua type projecten (focus op opleiding, type aanbod, wel/niet vanuit cliënt-/familie-organisaties aangestuurd, positionering ten opzichte van ggz- en welzijnsorganisaties), en de bredere context (samenwerking met netwerkpartners, betrokkenheid andere spelers in het veld) en de reikwijdte (lokaal, regionaal).

De opzet en uitvoering van de pilotregio's blijft de eigen verantwoordelijkheid van de uitvoerende partijen zelf, maar het landelijk programma kan als stimulans dienen om samen verder te onderzoeken wat de onderliggende mechanismes voor succes zijn van de uiteenlopende pilotregio's. Deze kennis is belangrijk als basis voor de doorontwikkeling van huidige initiatieven en de opzet van toekomstige herstelacademies.

De opzet en uitvoering van de programma-evaluatie is de verantwoordelijkheid van Phrenos. Te denken valt aan een opzet die voor een klein deel brononderzoek is (feitenonderzoek a.d.h.v. bestaande documenten), maar voor het grootste deel procesgericht onderzoek (interviews, gezamenlijke bijeenkomsten). In het onderzoek worden nadrukkelijk verschillende perspectieven meegenomen (leden, beleidsmakers en bestuurders, onderzoekers). Daarnaast kan er ook veel worden geleerd van succesvolle buitenlandse voorbeelden. Door middel van werkbezoek aan de bestaande *Recovery colleges* in Engeland en interviews met buitenlandse experts kan deze kennis worden benut. Uitvoering van de evaluatie zou bij voorkeur gezamenlijk gedaan kunnen worden door ervaringsdeskundigen van de verschillende pilots, medewerkers van LPGGZ en Phrenos-medewerkers, waarbij de rol van het Phrenos vooral faciliterend is in het ontwikkelen en delen van kennis.

Het opstellen van een ontwikkelprogramma, de ondersteuning van zowel de centra die hier mee aan de slag gaan als pilotregio's, het instellen van het lerend netwerk en de coördinatie van het hele project is in handen van het LPGGZ.

Project structuur

De aanvrager en projectleider van het project is het LPGGZ. Phrenos is bereid om verantwoordelijk te zijn voor het uitvoeren van de programma-evaluatie. Indien gewenst kunnen zij samen met de opdrachtgever een projectgroep vormen. Daarnaast zal het essentieel zijn om de eerder genoemde brede samenwerking (een 'lerend netwerk') te creëren van betrokken partijen. Zij adviseren in de verdere opzet van het project, helpen bij het interpreteren van de bevindingen, en doen aanbevelingen om de landelijke ontwikkeling van herstelacademies te bevorderen.

Ook kan worden gedacht aan het instellen van een bredere klankbordgroep die tot taak heeft deze brede samenwerking aan te vullen vanuit aanpalende terreinen die belangrijk zijn binnen de herstelgerichte benadering, zoals werk en welzijn

Planning

Oktober 2014: start (werving pilot regio's, installatie projectgroep)

Januari 2015: eerste fase (nulmeting)

Januari 2016: afronding eerste fase

Maart 2016: Invitational Conference bevindingen eerste jaar

Januari 2017: afronding tweede fase (proefimplementatie)

Juni 2017: Rapportage en afronding

Producten

Rapportage
Publieksversie
Toolkit

Samenhang andere initiatieven en projecten

Werkplaats herstelondersteuning
Ontwikkeling van de generieke modules herstelondersteunende zorg, en EPA
Werkplaats basiscurriculum ervaringsdeskundigheid
Project Passende zorg en zelfmanagement

Begroting voor de programmaevaluatie o.b.v. 2 jaar en max. 5 pilots

Programmaleiding 0,10 fte p/j	€14.400
Eindverantwoordelijk opzet en uitvoering evaluatie, Eindrapportage en programma invitational conference;	
• Onderzoeker 0,60 fte p/j	€60.000
Uitvoering monitoring, analyses en rapportage; Programmaontwikkeling invitational conference;	
• Projectassistentie; 0,3 fte p/j	€17.250
Secretariaat en data-verzameling/invoer	

Totaal p/j €91.650

Totaal project €183.300

NB De organisatiekosten voor de invitational conference zijn hier niet opgenomen

Reiskosten P.M.

Publicatiekosten P.M.

Begroting LPGGz voor het gehele project

Nog nader in te vullen.